

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

STATUS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF REGULATORY AND LEGAL PRINCIPLES OF THE EDUCATION OF PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

У статті представлено результати аналізу стану нормативно-правового забезпечення надання освітніх послуг особам з особливими освітніми потребами в Україні. При цьому розглянуто ратифіковані Україною концептуальні міжнародні документи, що гарантують рівність прав щодо отримання освіти особам з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища, які є визначальними для подальшої розбудови вітчизняної системи інклюзивної освіти, а також відслідковано динаміку змін тлумачень і підходів в цих документах до надання освітніх послуг особам з особливими освітніми потребами з визнанням того, що пріоритетною є саме інклюзивна освіта таких осіб, а освіта в спеціальних закладах розглядається лише як виняток та вимушена міра за певних обставин.

Розглянуто розвиток вітчизняних концептуальних документів, які гарантують права і свободи в частині отримання гідної освіти усім без винятку громадянам. Наголошено, що в Конституції України не передбачено жодних винятків чи подвійних тлумачень стосовно осіб з особливими освітніми потребами. Висвітлено основні положення в частині освіти, які зазначені в «Національній стратегії у сфері прав людини», «Концепції розвитку інклюзивного навчання», «Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р.» та «Операційному плані заходів з її реалізації на 2024–2026 роки».

Узагальнено, що в Україні не існує єдиного законодавчого документу який би регулював усі питання забезпечення інклюзивної освіти. Цей процес забезпечується системою законодавчих актів з декларацією прав і свобод осіб з особливими потребами та механізмами їх забезпечення, які ще апробуються, тому потребують перегляду та внесення змін відповідно до наших умов. З незмінним курсом на подальший розвиток і вдосконалення інклюзивного освітнього середовища, з подальшим узгодженням національного законодавства з міжнародним.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, нормативне забезпечення інклюзивної освіти, особи з особливими освітніми потребами.

The article provides a brief analysis of the state of regulatory and legal support for the provision

of educational services to persons with special educational needs in Ukraine. At the same time, the conceptual international documents guaranteeing equality of rights regarding the education of persons with special educational needs in the conditions of an inclusive educational environment, which were ratified by Ukraine and which are decisive for the further development of the domestic system of inclusive education, were considered, as well as the dynamics of changes in interpretations and approaches in these documents to the provision of educational services to persons with special educational needs with the recognition that the priority is precisely the inclusive education of such persons, and education in specialized institutions (groups or classes) is considered only as an exception and a forced measure under certain circumstances.

The development of domestic conceptual documents, which guarantee rights and freedoms in terms of obtaining a decent education to all citizens without exception, is considered. It was emphasized that the Constitution of Ukraine does not provide any exceptions or double interpretations regarding persons with special educational needs. The main provisions in the field of education, which are specified in the «National strategy in the field of human rights», «Concept for the development of inclusive education», «National strategy for the development of inclusive education for the period until 2029» are highlighted in the «Operational plan of measures for its implementation for 2024–2026».

In general, there is no single legislative document in Ukraine that would regulate all issues of providing inclusive education, and this process is ensured by a system of legislative acts with a declaration of the rights and freedoms of persons with special needs and mechanisms for their provision, which are still far from perfect, and therefore need to be revised and changes should be made accordance with the terms. Which are formed in a state with an unchanged course for the further development and improvement of an inclusive educational environment with the necessary further coordination of national and international legislation to ensure all conditions for the organization of successful inclusive education.

Key words: inclusion, inclusive education, inclusive educational environment, normative provision of inclusive education, persons with special educational needs.

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.23>

Семенець А.І.,

аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Постановка проблеми. Погляди на доступ громадян до освітніх потреб перебувають під пильною увагою громадськості, адже це питання є надзвичайно вагомим з різних аспектів – соціальний, педагогічний, етичний та ін. Практично з перших років незалежності України, із вибором демократичного вектору розвитку суспільства посилюється увага до якості та доступності освітніх послуг усіх

рівнів освіти для усіх громадян, включаючи категорію осіб з особливими освітніми потребами (долі – осіб з ООП). Питання доступу та якості освіти осіб з ООП в умовах сьогодення набуває особливого значення, чому сприяє повномасштабна війна, що призводить до численних фізичних та психологічних травм, як наслідок, збільшення числа осіб, які мають особливі освітні потреби.

Практика більшості економічно розвинутих країн в питаннях нормативно-правового регулювання підходів до освіти осіб з особливими освітніми потребами має багаторічний досвід та базується на принципах всеохоплюючого залучення всіх членів суспільства до активного повноцінного життя з дотриманням прав та свобод, незалежно від їх фізичного чи психологічного здоров'я.

Наразі система освіти в Україні, на всіх рівнях, перебуває в стадії реформ та пошуку найбільш ефективних підходів, методів та практик надання якісних освітніх послуг та сприяння соціалізації усіх членів суспільства. Особливо це помітно на фоні змін у законодавстві з врахуванням розвитку інклюзивної освіти на шляху інтеграції до Європейських норм [21]. Розвиток та вдосконалення інклюзивної освіти неможливе без належного та всебічно виваженого чіткого нормативно-правового регулювання цієї сфери, що досягається на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Питаннями нормативно-правового регулювання (як відправної точки розвитку інклюзивної освіти) цікавиться досить широкий загал як науковців, так і практиків. Процес формування належної вітчизняної законодавчої бази, яка б відповідала міжнародним документам в питаннях інклюзії висвітлюється в працях багатьох науковців, серед яких: В. Засенко [2], А. Колупаєва [11], С. Миронова [8], Л. Миськів [9], В. Солопенко [21], та інші. Тема інклюзії є досить актуальною. Проте залишаються недостатньо вивченими міжнародні нормативно-правові акти, має місце значна кількість вітчизняних законодавчих, нормативних, інструктивних матеріалів, а також внесення постійних поправок до них, що має негативний вплив на втілення їх положень у практичну діяльність.

Мета статті. Вивчення міжнародних документів з питань забезпечення рівних умов доступу до освіти для осіб з особливими освітніми потребами та аналіз відповідності вітчизняного нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти міжнародним вимогам.

Виклад основного матеріалу. Світова практика нормативно-правового регулювання інклюзивної освіти на сьогоднішній день, базується передусім на положеннях закріплених Загальною декларацією прав людини (1948 р.). Слід зазначити, що в цьому документі не виділяються безпосередньо особи з ООП, а проголошується рівність прав усіх людей, зокрема. В питаннях освіти в статті 26 Декларації зазначено: «Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного» [1]. Тобто мається

на увазі рівність усіх без винятку осіб, не зважаючи на можливі їх особливі освітні потреби. Україна (тодішня УРСР, будучи окремим членом ООН) ратифікувала Загальну декларацію прав людини 10 грудня 1948 року разом з іншими державами-членами ООН [4].

Питання міжнародного регулювання прав дітей з інвалідністю окреслено в ухваленій у 1989 році Конвенції ООН про права дитини [4]. Зокрема, ст. 2 ч. 1 Конвенції декларує забезпеченість прав дитини незалежно від жодних її особливостей та відмінностей. Крім того в ст.23 більш детально висвітлюються питання рівності дітей з інвалідністю: «дитина з інвалідністю має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства» [4, ст. 23]. Конвенція ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) від 27 лютого 1991 та набула чинності для України 27 вересня 1991. В 1993 в Києві створено Всеукраїнський комітет захисту дітей. Згідно з Конвенцією в квітні 2001 прийнято Закон про охорону дитинства.

Подальша міжнародна робота в регулюванні безбар'єрного доступу до освіти знайшла своє вираження в прийнятті Всесвітньої декларації «Освіта для всіх», яка була прийнята на конференції в м. Джомтьєн, (Таїланд), 5–9 березня 1990 р. В ст. 1, зокрема зазначено: «Кожна людина – дитина, молодь і дорослий – повинна мати можливість користуватися можливостями освіти, призначеними для задоволення її основних потреб у навчанні. Ці потреби охоплюють як основні інструменти навчання, так і основний зміст навчання, необхідний людям для того, щоб мати можливість виживати, розвиватися. повною мірою їхні здібності, жити та працювати гідно, брати повну участь у розвитку, покращувати якість свого життя, приймати обґрунтовані рішення та продовжувати навчання» [23, ст. 1]. Отже, цією Декларацією фактично запроваджувався напрям інклюзивної освіти.

Цей підхід знайшов свій подальший розвиток в затвердженні на 48-й сесії Генеральної Асамблеї ООН в 1993 р. Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю [22]. Питанням освіти в цьому документі приділяється окреме правило 6 «Освіта», в якому чітко визначається необхідність створення інклюзивного освітнього середовища: «держави повинні визнавати принцип рівних можливостей щодо початкової, середньої та вищої освіти для дітей-молоді й дорослих-інвалідів у інтегрованому оточенні Вони повинні забезпечити, щоб освіта інвалідів була інтегральною частиною навчальної системи. Навчання інвалідів повинне становити інтегральну частину національного планування освіти» [22].

В той же час Правила не відкидають повністю і можливість застосування спеціальної освіти, проте розглядають її як вимушений крок, коли система освіти ще не в повній мірі готова забезпечити інтегрований підхід. При цьому спеціальна освіта повинна мати на меті можливість підготовки осіб з ООП для подальшого входження в загальний освітній процес.

Водночас в пунктах 8 та 9 правила 6 «Освіта» наголошується на доцільності збереження спеціальної освіти для окремої категорії здобувачів освіти в силу певних обставин, особливо для категорії осіб які мають особливості при спілкуванні, проте не ізолювавши їх від суспільства, а шляхом створення спеціальних груп чи класів в складі звичайних закладів освіти [22]. Отже, навіть спеціальна освіта певною мірою інтегрується в загальну.

Подальший розвиток принципів і підходів до інклюзивної освіти, які відзначалися у Всесвітній декларації «Освіта для всіх» [23] та Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів [22], відбувся з прийняттям Саламанської декларація та рамок дій щодо освіти осіб з ООП (1994 р.) [20]. В ній чітко прописані визначальні принципи інклюзивної освіти: кожна дитина має право на освіту з урахуванням унікальності особливості, інтересів, здібностей та навчальних потреб; освітні програми повинні бути складені таким чином, щоб особи з ООП мали доступ до навчання у звичайних школах, а навчальні заклади зобов'язані створити умови на основі педагогічних методів; звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією забезпечують ефективну освіту для більшості дітей, як наслідок створення толерантного ставлення, побудови інклюзивного суспільства і забезпечення освіти для всіх [20]. Також міститься заклик до урядів країн щодо сприяння розвитку інклюзивного підходу на законодавчому рівні та на рівні громад.

Разом із Саламанською декларацією на її виконання були прийняті Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [20]. Звернемо увагу на основні моменти документу. Перш за все доречно наголосити на керівному принципі даних Рамок Дій «школи повинні приймати всіх дітей, незважаючи на їх фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовленнєві або інші особливості» [20], при цьому наголошується також і на тому, що «освіта осіб з ООП включає в себе принципи ефективної педагогіки, що підтвердили свою дієвість, від застосування яких діти зможуть отримати користь» [20].

Прописаний основний принцип інклюзії зводиться до того факту, що усі діти (здобувачі освіти) повинні навчатися разом. Для забезпечення такого підходу особи з ООП повинні отримувати додаткову допомогу для отримання ефективної освіти. Водночас визнається, що в окремих випадках, як

виняток, можливе створення окремих спеціальних груп та класів в рамках загальної школи і то у випадках, коли навчання в загальних класах для таких осіб організувати проблематично через неможливість «задовольнити освітні чи соціальні потреби будь-якої дитини або якщо це необхідно для благополуччя цієї дитини чи інших дітей» [20].

Слід наголосити також на такому важливому аспекті як гнучкість по відношенню до формування навчальних планів. Мова йде про те, що навчальні плани повинні відповідати запитам усіх без винятку здобувачів освіти з їх різними здібностями та інтересами. Тобто для осіб з ООП непотрібно формувати окремі плани, а необхідно створити належний психолого-педагогічний супровід для якісного опанування звичайного навчального плану. При цьому йде мова про індивідуальний підхід до кожної особи з ООП.

Визначним етапом міжнародного врегулювання забезпечення рівних прав осіб з особливими потребами стає прийняття в 2006 р. Конвенції про права осіб з інвалідністю. [3]. Конвенція була ратифікована Україною 12.12.2009 р. та набрала чинності для України з 06.03.2010 р.

Питанням освіти в Конвенції присвячена стаття 24 «Освіта». В ній, зокрема, зазначається: «держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування» [3]. Загалом Конвенція узагальнює накопичений світовий досвід в організації освіти осіб з ООП та закріплює загальну тенденцію в розвитку інклюзивної освіти.

Оскільки Україна ратифікувала усі основоположні міжнародні акти, які мають вплив на розвиток освіти осіб з ООП, вітчизняне законодавство приводиться у відповідність до зазначених документів, а держава гарантує захист прав і свобод та вільний доступ до освітніх послуг усім членам суспільства, включаючи і осіб з ООП на загальних засадах.

На жаль, на сьогоднішній день в Україні не існує єдиного законодавчого акту, який би регулював усі аспекти створення та функціонування інклюзивного освітнього середовища; є ціла низка як законодавчих документів, так і підзаконних актів, які певною мірою регулюють це питання. Так, статтею 53 Конституції України передбачено: «кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою» [5]. А статтею 21 гарантується що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [5]. Отже, Конституції

України закріплено рівність усіх членів суспільства у їх праві здобувати освіту на загальних умовах.

Такий постулат знайшов своє відображення в Національній стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015), а також в оновленій її версії – Національній стратегії у сфері прав людини (затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) [10]. В § 17 якої зазначено, що «кожен має рівний доступ до якісної освіти, що здобувається в умовах безпечного освітнього середовища», а одним із завдань є «запровадити систему освітніх послуг та відповідного інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти для можливості реалізації особами з ООП права на якісну та доступну освіту» [10]. При цьому встановлено і ряд контрольних показників, стосовно створення інклюзивного освітнього середовища – це, зокрема та частка закладів освіти, в яких забезпечена архітектурна, інформаційна доступність для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення; наявні адаптовані підручники та інші дидактичні матеріали для навчання [10]. Отже, Стратегія не лише декларує рівність «освіти для всіх», а висуває конкретні завдання та цілі в питаннях організації інклюзивного навчання.

Вагомим поступом в розвитку інклюзивного навчання було прийняття Концепції розвитку інклюзивного навчання (2010 р.) [6]. Концепція мала на меті «формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю» [6] шляхом визначення пріоритетів в державній освітній політиці та створенні умов для удосконалення системи освіти з врахуванням потреб осіб з особливими освітніми потребами. Одним із ключових завдань визначалося вдосконалення нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання та «розроблення Типового положення про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [6]. Загалом очікувалося, що реалізація Концепції забезпечить права осіб з ООП в рівному доступі до освітнього середовища через функціонування та розвиток інклюзивної освіти на основі удосконалення освітнього процесу, належного кадрового забезпечення та відповідного технічного оснащення закладів освіти.

А. Колупаєва вважає що принциповим є той момент, що Концепція перш за все робить наголос на необхідності розробки відповідної нормативно-правової бази, яка буде надійним фундаментом подальшого розвитку інклюзивного освітнього середовища з метою оптимальної інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в звичайні освітні заклади на основі сучасних та прогресивних науково-методичних підходів [11].

У процесі розвитку законодавства та з появою нових викликів на шляху впровадження інклюзивного навчання виникла необхідність у розвитку стратегічних цілей та завдань. Наслідком чого стало розробка Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 р. та операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки, схвалених розпорядженням КМУ від 07.06.2024 р. № 527-р. [12].

Стратегією окреслюються проблеми, які потребують розв'язання, зокрема: недостатня інклюзивність освітнього середовища та недостатня самореалізація осіб з ООП; недостатній рівень сприйняття суспільством осіб, з ООП. Також виділяється цілий ряд чинників, які спровоковують ці проблеми: це і відсутність цілісної системи надання освітніх послуг особам з ООП, недостатній кадровий потенціал у сфері інклюзивного навчання, упереджене ставлення до осіб з ООП; недостатнє бажання і спроможність територіальної громади щодо створення відповідних умов для навчання здобувачів освіти з ООП; фізична недоступність закладів освіти та захисних споруд цивільного захисту при закладах освіти для осіб з ООП та інших. Окремо наголошується на неузгодженості окремих положень законодавства, якими регулюються питання соціального захисту, охорони здоров'я та освіти [19].

Стратегією визначаються основні три стратегічні цілі [19]:

– Отримання кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток і соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей та потреб.

– Отримання кожною особою якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі.

– Прийняття українським суспільством багатоманітності людини та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу.

По кожній із них виділяються оперативні цілі, завдання та чіткі показники результативності. Очікується, що «у результаті реалізації Національної стратегії кожен здобувач освіти з ООП матиме змогу отримати якісну освіту з урахуванням потреб і можливостей та реалізувати свій потенціал» [19].

Стосовно розвитку нормативно-правового регулювання розбудови інклюзивної освіти зазначається на необхідності врегулювання та уніфікації на законодавчому рівні її понятійного апарату [19]. В 2024 р. є висока ймовірність отримання низки правок в законодавчих та підзаконних документах, які регулюють питання інклюзивного навчання в Україні.

Слід зазначити, що законодавчі документи, які тією чи іншою мірою стосуються розбудови

інклюзивного освітнього середовища в Україні, постійно вдосконалюються відповідно до потреб часу. Звернемо увагу на низку основних законів та підзаконних актів, в сфері освіти та тлумачення в них питань, пов'язаних з доступом до освітніх послуг осіб з ООП.

У Законі України «Про охорону дитинства», а саме у статті 26 зазначається, що забороняється дискримінація осіб з ООП, а також держава має сприяти створенню рівних умов для повноцінного життя отримання освіти, на рівні з іншими громадянами [18]. Отже, Закон України «Про охорону дитинства» вносить конкретику стосовно рівності отримання освіти на усіх рівнях осіб з ООП на рівні з усіх членів суспільства та їх праві здобувати освіту на загальних умовах.

Згідно Закону України «Про освіту» у розділі «Про загальні положення» у статті 3 «Права на освіту» зазначається: «Держава створює умови для здобуття освіти особами з ООП з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти» [17]. Зокрема у статті 12 зазначається, що особи з ООП можуть розпочинати здобуття освіти з різного віку, а тривалість здобуття освіти може бути подовжена. Також у Законі України «Про освіту» відведена Стаття 19 «Освіта осіб з особливими освітніми потребами», у котрій вказані обов'язки органів державної влади та органів місцевого самоврядування створювати умови для забезпечення і можливостей для здобуття освіти нарівні з іншими особами враховуючи індивідуальні потреби та можливості таких осіб, визначені у індивідуальній програмі розвитку. А у статті 20 «Інклюзивне навчання» описані організаційні та базисні принципи інклюзивного навчання, зокрема питання психолого-педагогічного супроводу «Заклад освіти відповідно до законодавства організовує та/або забезпечує надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також допоміжних засобів для навчання» [17] Тобто Закон України «Про освіту» є базовим законодавчим документом, в якому регламентовані засади навчання осіб з ООП, і на якому базуються інші закони про освітній процес осіб з ООП з урахуванням особливостей рівня і категорії навчального закладу.

До вище згаданих нормативно-правових документів слід віднести й низку постанов Кабінету Міністрів України, а саме № 872, № 957, № 530, № 636, № 635 [12, 13, 14, 15, 16]. У них йдеться про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, закладах дошкільної, середньої, професійної (професійно-технічної) та закладах вищої освіти.

Зокрема створюються умови для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень, забезпечення відповідними педагогічними працівниками. здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з ООП працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками. Діяльність працівників психологічної служби координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети. Вказано, що «діти з ООП залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я» [12].

Отже, постанови Кабінету Міністрів спрямовані на розширення і деталізацію діяльності закладів освіти, регламенту роботи, порядку зарахування осіб з ООП на рівних правах з усіма членами суспільства, а також звернуто увагу на технічне забезпечення навчальних закладів для вільного і безперешкодного пересування у будівлях навчальних закладів з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей таких осіб, зокрема з дотриманням усіх Державних будівельних норм, забезпечення безпеки як фізичного так і психологічної, що забезпечують ефективний навчальний процес осіб з ООП.

Отже, можемо говорити про те, що нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні загалом спрямоване на забезпечення рівноправного доступу до освіти, розширення практики інклюзії на усіх рівнях здобуття освіти та забезпечення відповідного психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП з індивідуалізацією освітнього процесу. Втім воно потребує подальшого вдосконалення.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного аналізу нормативно-правових засад з питань регулювання доступу до освіти осіб з ООП можемо зазначити, що світова спільнота загалом визнає найоптимальнішим та найпрогресивнішим інклюзивний підхід до надання освітніх послуг і лише в окремих випадках допускає застосування непростійних спеціальних груп чи класів, якщо повна інтеграція осіб з ООП може знизити якість отриманої освіти через труднощі в спілкуванні.

Вітчизняна практика запровадження інклюзивного навчання ще далека від досконалості, а відтак комплекс нормативно-правових документів потребує вдосконалення з врахуванням тих викликів, з якими стикається наша держава на фоні збройної агресії та збільшення осіб, які потребуватимуть особливих освітніх умов. Необхідно в подальшому чітко окреслити вектор удосконалення нормативно-правових актів та їх систематизації в галузі забезпечення рівного доступу

до освіти особам з ООП та забезпечення належного психолого-педагогічного супроводу для них. Вагомим перспективним напрямом є розробка нормативно-правових засад освіти та реабілітації дорослих осіб з ООП, в тому числі й тих, хто набув інвалідність внаслідок війни в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. (Неофіційний переклад) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 28.06.2024).
2. Засенко В.В. Спеціальна освіта: кроки до змін. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 1. С. 7–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_1_3. (дата звернення 28.06.2024).
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Міжнародний документ від 13.12.2006 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 28.06.2024).
4. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. (Офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 28.06.2024).
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 03.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 28.06.2024).
6. Концепція розвитку інклюзивного навчання. Затверджена Наказом МОНУ від 01.10.2010 № 912. (втрата чинності наказ МОНУ 12.03.2024 № 312). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsiy-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення 28.06.2024).
7. Мартинов А. Ю. Загальна декларація прав людини. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-15128>. – Останнє поновлення : 21 лип. 2023. (дата звернення 28.06.2024).
8. Миронова С.П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.
9. Миськів Л.І. До проблеми визначення поняття «інклюзивна освіта». *Адміністративне право і процес*. 2020. № 2. С. 220–224.
10. Національна стратегія у сфері прав людини (затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n13> (дата звернення 28.06.2024).
11. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : «А. С. К.», 2012. 308 с.
12. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Постанова КМУ від 15 серпня 2011 р. № 872 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.06.2024).
13. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти. Постанова КМУ від 10 квітня 2019 р. № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.06.2024).
14. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. URL: № 957 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.06.2024).
15. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.06.2024).
16. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.06.2024).
17. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 28.06.2024).
18. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 28.06.2024).
19. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки. Розпорядження КМУ від 07.06.2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 28.06.2024).
20. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Прийнята всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість Саламанка, Іспанія, 7–10 червня 1994 р. (Неофіційний переклад) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення 28.06.2024).
21. Солопенко В. В. Стан освіти України в контексті європейської інтеграції. *Набилення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейський Союзом* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9 грудня 2019 року). К. : Видавничий центр «Кафедра», 2019. С. 25–28.
22. Стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів. Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року (резолюція 48/96). Переклад Товариство «Надія», Львів, 1998. 49 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/20900/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE....pdf> (дата звернення 28.06.2024).
23. World Declaration on Education for All, World Conference on Education for All, Jomtien, Thailand, Mar. 5–9, 1990. URL: <http://hri.library.umn.edu/instreet/educonference1990.html> (дата звернення 28.06.2024).